

דעות

מערכת הריסונים בגדה נחלשת, וישראל מסכנת את ביטחונה ואופיה הדמוקרטי

שאול אריאלי • ראש קבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה" העוסקת בסכסוך

הישראלי-פלסטיני

20:00 • 18 במרץ 2026

מערכת הביטחון הישראלית נהגה להסביר לציבור ולעולם, כי למרות המציאות החריגה של שליטה צבאית במיליוני פלסטינים בגדה המערבית, קיימת מערכת של מרסנים מוסדיים, המונעת הידרדרות להפעלת כוח שרירותית. אלה לא היו רק סיסמאות, היו לכך מנגנונים: החטיבה היהודית בשב"כ, שנאבקה בטרור יהודי; משטרת ישראל, האמורה לאכוף את החוק על אזרחים ישראלים בגדה; המינהל האזרחי, שפעל לשמירת זכויות הפלסטינים; הפרקליטות הצבאית, שהציבה גבולות משפטיים; הפיקוד הבכיר בצה"ל, שניסה לשמור על איזון על רקע לחצים מראשי המתנחלים או מהדרג הפוליטי; הדרג המדיני, שקבע את גבולות הפעולה, והאווירה הציבורית בישראל, שלמרות המחלוקות הפוליטיות שמרה על קו אדום נגד אלימות אזרחית.

מערכת הריסונים הזאת נשחקה, ובשנים האחרונות השחיקה מורגשת ומתועדת במציאות. השינוי העמיק מאז הוקמה הממשלה הנוכחית והחריף לאחר 7 באוקטובר. כל אחד מהמרסנים נחלש, הוסט, או הוכפף ללחצים פוליטיים.

החטיבה היהודית בשב"כ היתה במשך שנים חוליה חשובה במאבק באלימות מתנחלים, אולם בשנים האחרונות נהפכה למטרה פוליטית שרים וח"כים מהימין האשימו אותה ברדיפה אידיאולוגית, ואף קראו להגביל את סמכויותיה. צעד בולט היה החלטת שר הביטחון, ישראל כץ, לצמצם ואף להפסיק את השימוש במעצרים מינהליים נגד פעילי ימין קיצוני — כלי מרכזי בעבר במניעת טרור יהודי.

גם משטרת ישראל אמורה להיות אחד המרסנים המרכזיים; אזרחים ישראלים בגדה כפופים לחוק הישראלי, והמשטרה אמורה לחקור עבירות פליליות של מתנחלים. אולם נתוני האכיפה מצביעים על כשל. דו"חות של "יש דין" מראים, כי רק כ-3% מתיקי החקירה בעבירות אידיאולוגיות של ישראלים נגד פלסטינים מסתיימים בכתב אישום. כלומר, ברוב המכריע של מקרי האלימות — הצתות, תקיפות, הרס רכוש — איש אינו עומד לדין. גם כאשר מתבצעות חקירות, הן מסתיימות פעמים רבות בסגירת התיקים מחוסר ראיות. מערכת אכיפה בהובלת השר איתמר בן גביר מאפשרת למעשה את המשך האלימות.

המינהל האזרחי היה במשך שנים גוף מקצועי בתוך מערכת הביטחון, שיועד לנהל את החיים האזרחיים בגדה ולשמש גורם ממתן לפעילות ביטחונית הפוגעת בזכויות הפלסטינים. במסגרת ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה הנוכחית הועברו סמכויות רחבות מהמינהל האזרחי לשר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ', האחראי לתחום ההתיישבות. מדובר בשינוי מבני דרמטי. סמוטריץ' הוא אחד המובילים האידיאולוגים של הרחבת ההתנחלויות. כאשר גוף מקצועי כפוף בפועל לגורם פוליטי המחויב להרחבת ההתיישבות, קשה לראות בו מרסן אפקטיבי.

גם הפרקליטות הצבאית היתה אחד ממנגנוני הבקרה החשובים — קבעה את גבולות החוקיות של פעולות הצבא, פתחה חקירות ואף בלמה יוזמות מבצעיות. בשנים האחרונות, ובעיקר מאז המלחמה ברצועת עזה, מתגבר הלחץ הפוליטי והציבורי לצמצם את הביקורת

המשפטית על הצבא. הרטוריקה על "הגבלת ידי הלוחמים" נעשתה נפוצה.

מעל לכל אלה עומד הפיקוד הבכיר של צה"ל. במשך שנים הדגישו אלופי פיקוד מרכז, כי אלימות מתנחלים איננה רק בעיה מוסרית, אלא גם איום ביטחוני. אולם בשנים האחרונות גובר המתח בין הדרג הצבאי לבין הדרג המדיני. מינוי אבי בלוט לאלוף פיקוד מרכז נתפש בעיני רבים כבעל משמעות פוליטית. בלוט מזוהה עם הציבור הדתי-הלאומי ועם ההתיישבות, והמבקרים חוששים כי מינויו מסמן נכונות רבה יותר להשלמה עם הרחבת ההתנחלויות ועם נוכחות של מתנחלים אלימים.

החטיבה היהודית קיימת, המשטרה חוקרת, המינהל האזרחי פועל וגם הפרקליטות – אך איבדו מכוחם. והציבור תומך

המרסן המשמעותי ביותר הוא הדרג המדיני. כאשר שרים בכירים מגבים בפומבי פעולות של מתנחלים, או תוקפים את רשויות האכיפה, המסר מחלחל. כאשר הדרג המדיני חדל להיות מרסן, כל יתר המנגנונים נחלשים.

ולבסוף, האווירה הציבורית. במשך שנים התקיים בישראל יכוח על ההתנחלויות ועל עתיד הגדה, אך נשמר קונצנזוס רחב נגד אלימות אזרחית. גם רוב הציבור שתמך בהתיישבות התנגד לפעולות "תג מחיר". ואולם 7 באוקטובר שינה את האקלים הציבורי והוביל להקשחת עמדות. סקרים מצביעים על ירידה בתמיכה בתהליך מדיני ועל עלייה בתמיכה בצעדי כוח. כאשר האווירה הציבורית סובלנית יותר כלפי אלימות, גם המנגנונים המוסדיים מתקשים לפעול נגדה.

כשבוחנים את שבעת המרסנים, מתקבלת תמונה מטרידה. אף לא אחד מהם לא קרס בבת אחת. החטיבה היהודית קיימת, המשטרה

חוקרת, המינהל האזרחי פועל, והפרקליטות הצבאית בוחנת פעולות — אך כל אחד מהם איבד מכוחו.

מחקרים רבים על סכסוכים ממושכים מצביעים על דפוס קבוע: כאשר מנגנוני הבקרה נשחקים והאלימות נעשית שכיחה יותר, נוצרת דינמיקה של הסלמה. בגדה מתרחש תהליך כזה. מספר האירועים האלימים גדל באופן משמעותי, הן מצד מתנחלים והן במסגרת פעילות צבאית. ההשלכות אינן רק מוסריות או משפטיות, הן גם ביטחוניות.

ההיסטוריה של הסכסוך הישראלי-הפלסטיני מלמדת, כי הסלמה בגדה המערבית אינה נשארת מקומית, אלא נוטה להתגלגל במהירות לעימות רחב יותר. לכן שחיקת המרסנים איננה רק בעיה של שלטון החוק, אלא בעיה אסטרטגית. בסופו של דבר השאלה איננה אם מדינת ישראל רשאית להגן על עצמה — זו זכות בסיסית של כל מדינה — השאלה היא, אם היא מצליחה לשמור גם על גבולות הכוח שהיא מפעילה.

מנגנוני המרסנים נוצרו בדיוק לשם כך. אם הם נשחקים, מדינת ישראל לא רק מאבדת כלי חשוב לניהול הסכסוך; היא מסכנת גם את יציבותה הביטחונית ואת אופיה הדמוקרטי.

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר |
רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ